

В.В. Барінов, Г.І. Скорик, О.В. Скорик
Національний університет "Львівська політехніка"

ЛІБЕРАЛЬНА МОДЕЛЬ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТА ЇЇ УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

© Барінов В.В., Скорик Г.І., Скорик О.В., 2010

Проаналізовано основні проблеми економічної трансформації в Україні на засадах ліберальної концепції відповідно до "Вашингтонського консенсусу"; показано їхній вплив на характер сучасної фінансово-економічної кризи в державі; зроблено висновок про необхідність посилення державного регулювання і вдосконалення його методів в Україні.

Ключові слова: державне регулювання, економічні реформи, ліберальна концепція, "Вашингтонський консенсус", якість влади.

The article analyzes the problem of the economic transformation in the Ukraine on the principles of liberal concept according to "Washington Consensus"; indicated their influence on character of contemporary economic crisis in the state; come to a conclusion about necessity intensification of national regulation and make improvements of its methods.

Keywords: public regulation, economic transformation, liberal concept, "Washington Consensus", quality power.

Постановка проблеми. Однією із найактуальніших проблем економічного розвитку України на сучасному етапі є вихід із фінансово-економічної кризи і забезпечення сталого економічного розвитку. У зв'язку з цим дискусії вчених-економістів розгортаються навколо питань щодо причин, особливостей і проявів економічної кризи в Україні. Більшість науковців, аналізуючи цю проблему, вбачають причини кризових явищ передовсім у недосконалості фінансово-економічної сфери, промислової, монетарної, соціальної, кон'юнктурної політики, корупованості та тінізації української економіки. Проте причини сучасних економічних проблем в Україні слід шукати у програмах економічних трансформацій, які сліпо впроваджувались у вітчизняній економіці без належного аналізу, адаптації до українських умов та особливостей періоду переходу від адміністративної до ринкової економіки.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Як вважають деякі закордонні та вітчизняні економісти, зокрема, Дж. Стігліц, Г. Колодко, Л. Бальцерович, А.Худокормов, М. Зверяков, В. Найдъонов, А. Чухно, Ю. Пахомов та інші, причини сучасної кризи в Україні, як і в інших пострадянських країнах, криються у тих програмах трансформаційних перетворень, які були нав'язані ідеологами МВФ та МБРР. Так звана програма "Вашингтонського консенсусу" для економік країн з неформованою ринковою інфраструктурою виявилася неадаптованою, що й призвело до руйнівних наслідків.

Сьогодні знову увага учених економістів привернута до проблем регулювального впливу держави, продовжуються дискусії щодо вічного і такого актуального питання, як межі, з одного боку, лібералізму в економіці, а з іншого – про ступінь державного регулювання. У зв'язку із цим важливим є і питання про ефективність влади, відповідність її потребам реалізації стратегічних цілей соціально-економічного розвитку України.

Мета дослідження. Метою цієї роботи є з'ясування причин, що зумовили невдачі економічних реформ в Україні в перехідний період, виявлення причин загострення соціально-економічних проблем, особливо в період фінансово-економічної кризи. Одним із завдань цієї статті є виявлення можливих способів поліпшення ситуації, прискорення виходу економіки України з кризи на засадах посилення ролі держави та її регуляторної функції.

Основні результати дослідження. В Україні вже близько двох десятиліть здійснюються соціально-економічні перетворення, спрямовані на ринкову трансформацію всіх сфер господарського життя. На превеликий жаль, вони не дають очікуваних позитивних результатів. Навпаки, в економіці відбулися величезні структурні перекося. Сьогодні Україна на одну третину відстає за потенціалом навіть від Української Радянської Соціалістичної Республіки, яка деградувала у кінці 80-х років (падіння ВВП на

першому етапі цих реформ перевищило 62 % від рівня 1990 р.). Низьким залишається рівень купівельної спроможності населення, наповнення державного бюджету не забезпечує його належного соціального захисту, несприятливими є демографічна та екологічна ситуація, зростає рівень корумпованості та злочинності, загострюється соціально-політична ситуація в країні.

Разом з тим відомо, що у деяких інших постсоціалістичних країнах такі реформи пройшли успішно і їхні економіки сьогодні такою мірою не потерпають від світової фінансово-економічної кризи.

Як свідчить аналіз, стартові умови реформ в Україні були не гірші, а в чомусь навіть кращі, ніж у сусідів (наприклад, у прибалтійських республіках чи в Польщі, Чехії) і тип макроекономічної політики, яку рекомендували економісти Заходу застосовувати у цих країнах, був однаковий. Практично усюди на перехідному етапі були використані ідеї “Вашингтонського консенсусу”. (Термін О.Уільямсона, який ввів його в обіг у 1989 р. (Див.: Williamson J. What Should the World Bank Think about the Washington Consensus?). Іноді його приписують англійському економісту Дж. Грею (1998 р.))

“Вашингтонський консенсус” – це економічна програма МВФ та МБРР, яка розроблялася задля вирішення проблем країн латиноамериканського регіону, що потерпали від стагнації, безробіття 80-х рр. ХХ ст. Країни, про які йдеться, були ринковими і не перебували у процесі трансформації. Отримуючи кредити від світової банківської системи, вони погоджувалися на умови жорсткої фінансової політики в поєднанні з дерегуляцією економіки та лібералізацією торгівлі. Це була ідея повернення до первісних ідеалів: пріоритетності ринку перед плануванням і регулюванням, яку запропонували монетаристи як альтернативу кейнсіанським заходам, що вживалися для державного регулювання економіки.

У 90-х рр. ту саму програму почали застосовувати для виходу з кризи постсоціалістичних країн. Ця стратегія спрямовувалася на демонтування командно-адміністративної системи завдяки лібералізації цін і зовнішньоекономічній діяльності, усьому економічному устрою, приватизації власності, здійсненню інституціональних змін і законодавчого супроводу ринкових реформ.

Нагадаємо, в чому суть обговорюваної програми. Вікіпедія (вільна енциклопедія) вказує, що “Вашингтонський консенсус” охоплює десять принципів:

1. Дотримання фінансової дисципліни (зведення бюджетного дефіциту до мінімуму).
2. Пріоритетність охорони здоров'я, освіти та інфраструктури у державних витратах.
3. Зниження граничних податкових ставок.
4. Лібералізація фінансових ринків для підтримки реальної кредитної ставки на невисокому позитивному рівні.
5. Вільний обмінний курс національної валюти.
6. Лібералізація зовнішньої торгівлі (зниження імпорتنих митних тарифів).
7. Зниження обмежень для прямих іноземних інвестицій.
8. Приватизація.
9. Дергулювання економіки.
10. Захист прав власності.

А. Чухно, П. Юхименко, П. Леоненко пишуть, що “якщо взяти перші п'ять принципів, то навряд чи хто буде заперечувати, що вони є основою забезпечення макроекономічної стабільності. Без їх дотримання у перспективі функціонування ринкового господарства неможливе. Постійне ігнорування їх в окремих країнах привело до неправильної траєкторії розвитку й, у кінцевому підсумку, до нагромадження заборгованості, ліквідувати яку доводиться за допомогою МВФ і Світового банку”. Введення цих перших п'яти принципів, серед них миттєвої лібералізації цін, у тих країнах, де її витримали (Польща, Словаччина, Чехія), дало позитивний результат [1, с.446–447].

Країни (особливо колишні республіки СРСР), які зіткнулися з проблемами перехідного періоду, не знаходили у “Вашингтонського консенсусу” позитивної відповіді на зловбоденні питання. Однією з причин цього було те, що програма, розроблена у Вашингтоні, не враховувала важливості створення ринкових інститутів. До прорахунків МВФ і Світового банку (як провідників ідеології сучасного монетаризму) слід віднести і:

– вчасне нерозпізнання різночасності негативних і позитивних наслідків прогнозованої політики і тих соціальних ускладнень, які випливають із неї;

– відсутність чіткого роз'яснення, яке породило помилкову думку багатьох керівників урядів країн з трансформаційною економікою, що реалізації перших п'яти принципів “Вашингтонського консенсусу” достатньо, щоб вивести економіку відсталого країни на шлях нормального розвитку.

Зазначимо, що МВФ був створений західними урядами на їхні кошти і закономірним є те, що він усіляко захищає інтереси розвинених країн Заходу. Як усім зрозумілі, ці інтереси багато в чому збігаються з інтересами країн, що “наздоганяють”. Заходи потрібні миролюбиві сусіди зі стабільними політичними системами і розвинутими ринками, на яких можна було б з вигодою торгувати. Власне, це і передбачалося Вашингтонською програмою. Є, однак, кілька проблем.

По-перше, інтереси розвинених країн, країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою збігаються не завжди і не за всіма позиціями.

По-друге, “широке розуміння” нерідко не влаштовує політиків, які фактично контролюють діяльність Фонду і дбають про вузькі інтереси.

По-третє, для забезпечення ефективного функціонування МВФ потрібен значно більший штат.

По-четверте, з огляду на величезний вплив Фонду на долі мільйонів людей, йому потрібні професіонали вищої кваліфікації. Однак “фахівців із реформ” західні університети не готують, а молоді доктори наук улаштовуються на роботу у Фонд нерідко лише з матеріальних міркувань.

Але найголовніше полягає в тому, що МВФ відмовляється визнавати перераховані вище обставини, прагне переконати уряди, що його фахівці пропонують рішення, правильні і найвигідніші для країн-реципієнтів. Це надає відтінку двозначності переговорним позиціям обох сторін. МВФ не реагував або реагував із великим запізненням на нестандартну поведінку української економіки у процесі реформ. Зокрема, він продовжував наполягати на рестриктивній (від лат. *restrictio* – обмеження) монетарній політиці навіть тоді, коли вона приводила не до стабілізації цін, а до зростання бартеру і неплатежів, підтримував неефективну приватизацію” [1, с.868 – 869].

У деяких країнах Центральної Європи на початку 90-х років відбулася еволюція моделі „Вашингтонського консенсусу” у національні трансформаційні концепції, такі як “План Бальцеровича” у Польщі, “План Клауса” в Чехословаччині. Ці програми вже враховували і помилки монетарної програми, і складності та особливості національних економік. Певною мірою вони були реалізовані й завдяки широкій суспільній підтримці ринкових перетворень. Головний архітектор економічних реформ у Польщі Г. Колодко пише, що масова підтримка реформ однаковою мірою є і передумовою, і результатом ефективного їх проведення, а тому одне із важливих завдань урядів трансформаційних економік – „терпляче чекати, поки душі не дозріють”, водночас стимулюючи цей процес, переконуючи людей у необхідності рухатися вперед. Насильницькі заходи тут не допоможуть. Навпаки, вони лише спровокують зростання опору змінам [2, с.42].

В Україні, як і в деяких інших країнах СНД, де не дотримувались принципів, сформульованих Г. Колодко, уряди не були наполегливими і послідовними у здійсненні реформ (звичайно не сприяла цьому і часта зміна самих урядів), там де почали повертатись до „часткового” регулювання – результати були зовсім іншими. Лауреат Нобелівської премії з економіки (2001) Дж. Стігліц назвав це явище “зміщенням інститутів економічної політики з її цілями”[3, с.29].

На думку інших дослідників, практична еволюція принципів „Вашингтонського консенсусу” у країнах СНД мала критичніший напрям. Його ідеї пов’язані з домінуванням впливу груп тиску на уряд, на його політику. Цю модель деякі дослідники називають „корумпований капіталізм”. Для такого суспільства характерні такі особливості, як пошук політичної ренти, корупція. В. Найдъонов і А. Сменковський вважають, що „монетаристська ліберальна й антиінфляційна політика насправді підштовхує інфляцію і сприяє розгулу криміналітету” і „...„монетаризм через міжнародні фінансові організації став використовуватися як метод придушення й утримання у стані відсталості „периферійних” економік шляхом нав’язування їм відповідного набору економічних рецептів”. [4, с.179, 323].

А. Худокормов та інші російські вчені-економісти дійшли дещо іншого висновку. Вони пишуть: „Стало вже загально визнаним місцем стверджувати, що теоретичною і ідеологічною основою „шоківих реформ” в Росії і у всій Східній Європі (тобто і в Україні) є сучасний монетаризм. Проте важко уявити, щоб така авторитетна, глибоко розроблена і широко прийнята економічна доктрина могла би бути науковою основою для настільки провальної господарської політики. Виникає питання, чи є „шокотерапевти” дійсно представниками наукового монетаризму, чи це просто самозванці, місцеві та закордонні, яких завжди немало з’являється у годину смуту?” [5, с.143].

Головний висновок авторського колективу під керівництвом А. Худокормова збігається з думкою самого М. Фрідмана і підтверджений Ослундом: це не монетаризм, це – „чахла і груба карикатура” на монетаризм [6, с.18].

Проте, як би там не було, а реформи в Україні не пішли і наша країна сьогодні займає одне з останніх місць в Європі (і у світі) за такими макроекономічними показниками, як: ІЛР – індекс людського розвитку, що охоплює виробництво ВВП на душу населення, середню тривалість життя, освіченість – 77-ме місце у світі; ІЕС – індекс економічної свободи – 133-тє місце; РГ – індекс (рівень) глобалізації – показник, у який входять чотири параметри: 1) рівень економічної інтеграції, який враховує обсяги зовнішньої торгівлі, іноземних інвестицій, та „закордонні виплати”, зокрема заробітну плату; 2) поширення сучасних технологій (кількість інтернет-серверів та користувачів Інтернету); 3) ступінь участі країни у міжнародних зв’язках та діяльності міжнародних організацій; 4) персональні контакти (кількість міжнародних поїздок, кількість користувачів міжнародного телефону, пошти). За цим показником Україна посіла 43-тє місце.

Характеризуючи стан економіки України на початку сучасної кризи, академік НАНУ Ю. Пахомов разом з С. Пахомовим зазначали: „Економічну політику України сьогодні можна без перебільшення назвати

„грою у піддавки” з кризою, – ця політика стала не інструментом оздоровлення економіки, а полем боротьби політичних сил за свої кланові вузькокорисливі інтереси. ...Констатуючи це ... можна виявити витоки теперішнього стану країни... – низька якість і еліти, і влади ” [7, с. 64].

Розвиваючи цю думку, названі автори відзначають, що в інших постсоціалістичних країнах, таких як Польща, Угорщина, Чехословаччина, на п’єдестал перемоги піднялись достойніші люди. У цих країнах шлях до незалежності був небезпечним, а іноді навіть трагічним, і тому, в ході цієї боротьби, все гниле, націлене на кар’єру, комфорт і особисте збагачення, було відсіяне.

В Україні незалежність прийшла несподівано, без потрясінь, без боротьби. Вона наче була піднесена на блюдці. Виявилось, що колишні в’язні сумління не готові до управління країною і швидко поступилися місцем усяким пристосуванцям, демагогам, які демонстративно поспалювали партквитки, перефарбувалися на демократів. Проблема якості влади до того ж ускладнилася несподіваним, надто швидким і невідготуваним входженням країни в ринок. Особливо негативну роль відіграло наївне уявлення про можливість швидкого і буквального перенесення різноманітних форм західної ринкової економіки на нерозвинену постсоціалістичну економіку.

Економічна ситуація в Україні була далека від тих ліберальних концепцій, які так наполегливо пропонують прихильники “Вашингтонського консенсусу”. З одного боку, рекомендоване реформування не сприймалося суспільною свідомістю, бо було далеке від розуміння глибинних історичних особливостей країни, з іншого – були відсутні необхідні ринкові інститути. Одномоментний розрив планового взаємозв’язку діяльності суб’єктів господарювання за умов відсутності ринкових механізмів призвів до стихійного і хаотичного розвитку економіки. Ці проблеми в Україні й досі не подолані, до того ж вони ускладнилися бюрократично-олігархічною міжклановою боротьбою за владу і ресурси. Ідеологія “хапка”, закладена в ранньоукраїнській економіці, з часом не зникла, і ця обставина стала однією з передумов глибокої кризи, яка охопила Україну [5, с. 65–66].

Стартовий ривок бідної країни до високого розвитку, відповідно, і до стійкого добробуту, реальний лише за умови скромної (що не розкошує) і відповідальної еліти (на що також звертає увагу Ю. Пахомов). Такими були в умовах повоєнної руйнації Ерхард (канцлер ФРН), де Голль (президент Франції), Маннергейм (президент Фінляндії). Скромність і невибагливість характеризували Ден Сяопіна (голова КНР), Лі Куан Ю (легендарний прем’єр Сінгапура) та інших керівників держав, які витягали свої економіки з ями. Справі досягнення високої мети сприяла і загальна атмосфера країни. Поки народ був бідним, для багатого громадянина вважалося ганебним не тільки розкошувати, а навіть мати дорогий автомобіль. І те, що шведський король у тяжкій для населення країни роки їздив на службу велосипедом, було не позою, а прикладом для всіх багатих вести себе скромно. Саме у такому середовищі у Швеції і був побудований знаменитий шведський соціалізм, який дав імпульс соціалізації. Саме на такий шлях, шлях побудови соціально-орієнтованої економіки, стали сьогодні не тільки країни Західної Європи, але і Китай, і Росія, і більшість країн Латинської Америки.

Побудова розвиненого соціально-орієнтованого ринкового господарства – складний, тривалий процес, який вимагає знання світового досвіду, врахування національних, економічних, соціальних, географічних та інших особливостей розвитку держави.

Глибокий аналіз стану національної економіки, оцінка динаміки сучасних економічних процесів дає підставу для висновків про те, що в цій ситуації особливу роль повинна відіграти держава, яка в Україні, на превеликий жаль, відсторонилась від стратегічних реформ, взагалі самоусунулась від виконання регуляторних функцій. А світовий досвід підтверджує, що подолати кризову ситуацію можна лише за допомогою системних реформ, здійснюючи державне управління економікою.

Саме завдяки посиленню державного управління економікою вийшли з кризи 1929–1933 рр. США. Рішучі дії, запропоновані президентом Рузвельтом („новий курс”), не передбачали використання кредитів інших країн. У виробництво були вкладені значні кошти, які лежали без руху у комерційних банках, і через 100 днів економіка країни почала виходити з кризи.

За допомогою централізованого державного управління відроджувалася економіка Німеччини після Другої світової війни (програма Л. Ерхарда). Централізоване командне управління економікою використовувалося для відновлення народного господарства і в інших країнах Західної Європи (наприклад, планування у Франції за часів правління де Голля, демократичні реформи К. Еттли у Великобританії), а також у Японії („зворотний курс” Доджа–Шоупа), Південній Кореї (загальнодержавне планування за часів президентства Пак Чон Хи). Під жорстким державним регулюванням реформується економіка Китаю. Прикладів достатньо.

Давно зрозуміло, що в Україні реформування за західним сценарієм не просувається, не дає позитивних наслідків. Ще у 2001 р., беручи участь у науковій конференції „Концепція і модель економічного розвитку для України”, організованій Фондом інтелектуальної співпраці „Україна – XXI ст.”, академік Ю. Пахомов відзначив: „Модель економічного розвитку, запропоновану МВФ, відторгнено практично офіційно –

і не тільки в усьому світі, а навіть у нас. Але досі не прозвучало жодної відповідної заяви від наших реформаторів при владі. Виникає закономірне запитання: чому модель МВФ у нас так „прижилася”? Думаю, що відповідь, по-перше, у можливості миттєвого збагачення владних прошарків, а по-друге, у її простоті. Адже владним структурам залишається тільки „диригувати” монетарними важелями. Дуже серйозна причина – наша звичка будь-яку модель або теорію перетворювати у релігію. А ні Польща, ні Угорщина, ні Румунія не демонтували державу – ми демонтували. Весь світ використовує планування. Японія вже двадцять років – країна найжорстокішої планової дисципліни. Ми ж боїмося бодай сказати вголос про планування розвитку. Йдеться не про повернення до нашої колишньої системи, яка, зрозуміло, себе вичерпала, а про застосування методів, що використовуються успішними країнами” [див. 12]. Можна з сумом констатувати, що слова шановного академіка актуальні і сьогодні.

Нині на сторінках наукового журналу „Економіка України”(№ 3, 6–10) за ініціативою його головного редактора В. Гейця, директора ДУ „Інститут економіки та прогнозування НАН України”, академіка НАН України, розгорнуто дискусію щодо ідеологічних засад суспільно-економічних перетворень в Україні [9, с. 4–21]. І укротце центральним питання є питання про правильність шляху, вибраного у 1991 р. Директор Дослідницького центру трансформації та інтеграції та глобалізації, віце-прем’єр Польщі (і, як вже зазначалось, архітектор її економічних реформ) Гжегож Колодко, узявши участь у цій дискусії, гостро розкритикував неоліберальну модель. „Маніпулюючи (і, треба визнати, спритно) громадською думкою через ЗМІ та, на жаль, через частину наукової спільноти, особливо через економістів, – пише він, – ліберали нав’язують концепцію „малої (читай: слабкої) держави і мінімізації її втручання в спонтанні ринкові процеси, хоча саме держава є, поряд з ринком, суперінститутом сучасного господарства. Лише розумна синергія потуги „невидимої руки ринку “з видимою головою держави” дає шанс на довгостроковий економічний успіх, особливо в „країнах з ринком, що формується”, зокрема в економіках постсоціалістичної трансформації. Інституційний інтервенціонізм – неминучість для сучасного капіталізму, чого неолібералізм не приймає з огляду на прийняті цінності, але насамперед через піклування про певні групові інтереси” [10, с.9].

У заявах інших учасників дискусії знову йдеться про необхідність окреслення нової парадигми економічного розвитку країни [8,с.4–14; 9, с.4–10; 10, с.11–21]. Ректор Одеського державного економічного університету, професор, доктор економічних наук М. Зверяков, зокрема, пише: „...існуючу модель економіки України називають „олігархічною” через те, що в ній відбувається концентрація непропорційно великої частки фінансових і управлінських ресурсів у руках декількох бізнес-груп, які контролюють основну частину експорту та переробки сировинних ресурсів. За рахунок формування і підтримки цих бізнес-груп національна господарська система дістала власну соціальну опору.

Проте, оскільки ці групи зорієнтовані, головним чином на експорт і включені до глобальної економіки як підпорядкована, периферійна її частина, то їх економічне становище повністю залежить від кон’юнктури світового господарства. Це означає, що в українській економіці механізм сталого самовідтворюваного зростання на власній основі відсутній. Така система вже за своїм внутрішнім устроєм не здатна скоротити відставання нашої держави розвинутих країн, підвищити добробут її громадян і забезпечити внутрішню стабільність” [11, с.19].

Сьогодні Україні необхідно започаткувати новий, власний шлях розвитку з урахуванням помилок минулого, які виявили:

- некомпетентність влади, яка, не ставлячи під сумнів, приймала за основу своєї політики рекомендації західних експертів, наслідком чого стала безпрецедентна бідність маси людей, небачена поляризація населення країни за доходами, високий рівень тінізації економіки, масштабна міграція населення в пошуках роботи, руйнація сімей, демографічна катастрофа;
- роз’єднаність, антагонізм політичної еліти, зайнятої лише власним піаром, прагненням будь-що залишитись при владі, а не забезпеченням послідовної політики цілеспрямованих ринкових реформ;
- пасивність науки, відстороненої від розроблення власних моделей економічного розвитку, які б враховували новітні критерії конкурентоспроможності країни, сучасні виклики світової глобалізації;
- і найголовніше, – недовіра до влади, невпевненість у завтрашньому дні, соціальний песимізм, загальна деградація.

Реалізувати новий шлях зможуть управлінці, фахівці нової генерації з принципово новим економічним мисленням, глибоко обізнані з сучасними світовими тенденціями і проблемами, здатні шукати розумні компроміси і формувати ефективну національну економіку.

Висновки. Узагальнивши, основними помилками економічної і соціальної політики в Україні можна вважати: різку відмову від командно-адміністративної системи господарювання та непідготований перехід до відкритої ринкової економіки, неврахування особливостей функціональної структури економіки, недієздатність ухвалених законів, які були законами класичного ринку, що призвело до невідповідності між законодавством і реальною економічною практикою.

Реформування економіки нашої країни відбувалося на основі моделі, яка попередньо була призначена для країн латиноамериканського континенту, що отримували кредити Світового банку для вирішення проблем, викликаних економічною та фінансовою кризами, і зовсім не враховували специфіки країн, що тільки починали процес трансформації, переходу від економіки планової до ринку.

Серед основних причин неефективних економічних реформуваль в Україні виділимо:

- сліпе копіювання будь-яких моделей економічного розвитку, нав'язаних Україні, відсутність їх критичного аналізу і адаптації до соціально-економічних особливостей трансформаційного періоду в країні;
- проблему якості влади, яка виявляється у низькій якості державного управління, відсутності ефективних механізмів зворотного зв'язку. А згідно з теорією агентських відносин – це головне джерело корупції;
- відсутність суспільної підтримки здійснюваних реформ.

Співпраця з МВФ рятувала економіку України тільки тактично, але стратегічні проблеми залишались невирішеними, а то й посилювались. Тому державі слід мати власні підходи і орієнтири соціально-економічного розвитку.

Аналіз неоліберальної концепції економічного розвитку дає підстави для висновку про необхідність посилення ролі держави, яка, поряд з ринком, є “суперінститутом” сучасного господарства. В сучасних умовах ефективними можуть бути тільки стратегія розвитку і економічна політика, які виходять з коректної економічної теорії. Визначаючи шляхи модернізації вітчизняної господарської системи, необхідно враховувати її конкретно-історичні, національні особливості, бачити перспективу її розвитку на тривалий період. Одними із ключових завдань мають стати створення системи інститутів, які б забезпечили сталий економічний розвиток, ефективне використання наявного виробничого потенціалу; прийняття осмисленої стратегії соціально-економічного розвитку; формування такої моделі державного регулювання, яка б забезпечувала найефективніше поєднання усіх переваг і ринку, і держави.

1. Чухно А.А., Юхименко П.І., Леоненко П.М. *Сучасні економічні теорії: підруч.* / За ред. А.А. Чухна – К.: Знання, 2007. 2. Колодко Г. *Институты, политика и экономический рост // Вопросы экономики.* – 2004. – № 7. 3. Стиглиц Дж. *Глобализация: тревожные тенденции.* – М.: Мысль, 2003. 4. Найденов В.С., Сменковский А.Ю. *Инфляция и монетаризм. Уроки антикризисной политики.* –Б.м.:ОАО”БКФ”, 2003. 5. *История экономических учений (современный этап): учебник / Под ред. А. Г. Худокормова.* – М.:ИНФРА-М, 2007. 6. Фридмен М. *Количественная теория денег.* – М., 1996. 7. Ю. Пахомов, С. Пахомов. *Экономический кризис: украинский вариант // Общество и экономика, № 3.* – 2009. 8. Симоненко В. *Адміністративне регулювання – найважливіший фактор реформ. // Економіка України.* – 2010. – № 10. 9. Гесць В.М. *Ліберально-демократичні засади: курс на модернізацію України // Економіка України.* – 2010. – № 3. 10. Колодко Г. *Від ідеології неолібералізму до нового прагматизму // Економіка України.* – 2010. – № 9. 11. Зверяков М. *Ліберальна ідея і модернізація економіки України // Економіка України.* – 2010. – № 7. 12. *Матеріали наукової конференції „Концепція і модель економічного розвитку для України”, 2001 р. Фонд інтелектуальної співпраці „Україна – XXI ст.” www.feg.org.ua/ua/cms/about.../faq_economics*